

Älgstammens täthet och sammansättning i Färna

Foto: J Lemel

Mars 2006

Arbetet är beställt av Sveaskog

Bakgrund

I Sverige pågår aktiviteter för att få till stånd långsiktigt fungerande älgförvaltningar. En vital del av dessa är att skapa förvaltningsområden som är av lämplig storlek och väl avskilda från angränsande områden. Viktigt är att permanenta förvaltningsområdets gränser så att tidsserier om älgstammens utveckling, skador och fodertillgång blir geografiskt jämförbara. Av detta skäl genomfördes en flyginventering i området kring Färna. Sveaskog initierade och bekostade årets inventering. Delar av samma område inventerades år 2002 med avseende på älgstam och skogsskador som orsakas av älgens bete. Resultaten kommer att ligga till grund för planering av kommande avskjutningar.

Syftet med inventeringen var att skatta antalet älgar i området och hur de fördelas mellan tjurar, kor och kalvar. Detta är nödvändig information för att kunna beräkna älgstammens utveckling. För att sedan kunna planera kommande avskjutning behöver stammens utveckling ställas mot det mål som måste finnas för älgstammen i området.

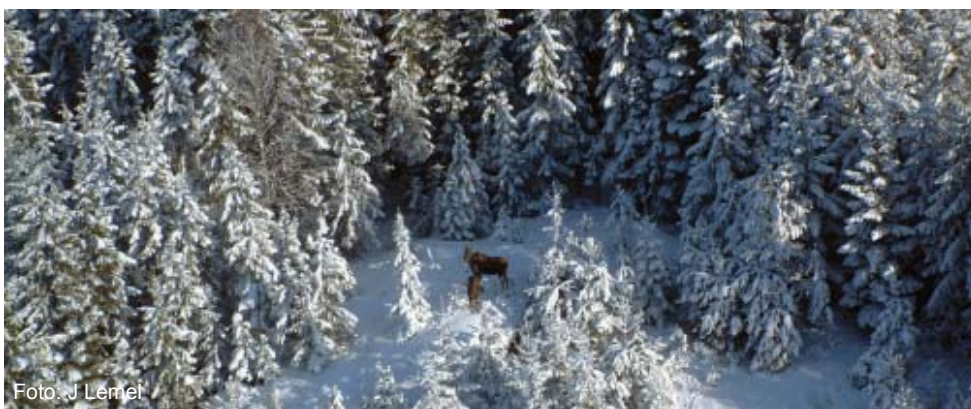

Foto: J Lemel

Förutsättningar

Inventeringarna genomfördes inom ett område som i stort avgränsas av samhällen kring Skinnskatteberg och närliggande sjösystem i väster, längs sjösystemen och riksväg 66 från Fagersta ned mot Ramnäs i öster och norr, samt längs en linje i söder mellan Surahammar och Kolsva (figur 1).

Den inventerade ytan är ca 80 000 ha. Vi utgår i våra beräkningar från den totala arealen för området. På det sättet kan man göra en total uppskattning av antalet älgar inom hela området och sedan eventuellt uttrycka täthet som älgar per fastmarkareal, per jaktareal eller liknande (se senare i redovisningen).

Området delades i två delområden (figur 1) efter diskussioner med uppdragsgivaren. Vid indelningen har hänsyn tagits till topografi, möjliga naturliga barriärer i form av sjösystem, åar och stora vägar.

Inventeringen genomfördes mellan den 21 februari och den 4 mars 2006. Snötillgången var mycket bra. På grund av snöfall och dålig sikt fick inventeringen avbrytas vid två tillfällen. Väderförutsättningarna redovisas i Tabell1.

Tabell 1. Rådande väderförhållanden i Färna under de dagar som flyginventeringen genomfördes.				
Datum	Temperatur °C	Upplega %	Snödjup cm	Sol %
2006-02-21	-3,5	35	31	10
2006-02-26	-6,5	0	38	45
2006-02-27	-7,0	5	37	100
2006-03-04	-5,0	65	48	0

Räkning av älg sker i provytor enligt en noggrant fastlagd rutin. Därför kan variationen i observerbarhet mätas och därmed göra korrigeringar för den dagliga att sannolikheten att se älg. Detta stickprovsförfarande ger en hög precision för skattningen av antalet älgar i området. Andra fördelar som provyteinventeringen har, är att man kan inventera på måttliga snödjup och att den är förhållandevis tids- och kostnadseffektiv. Inventeringen genomfördes med två små helikoptrar av typ Hughes 300, som ger god sikt för räkning av vilt.

Resultat

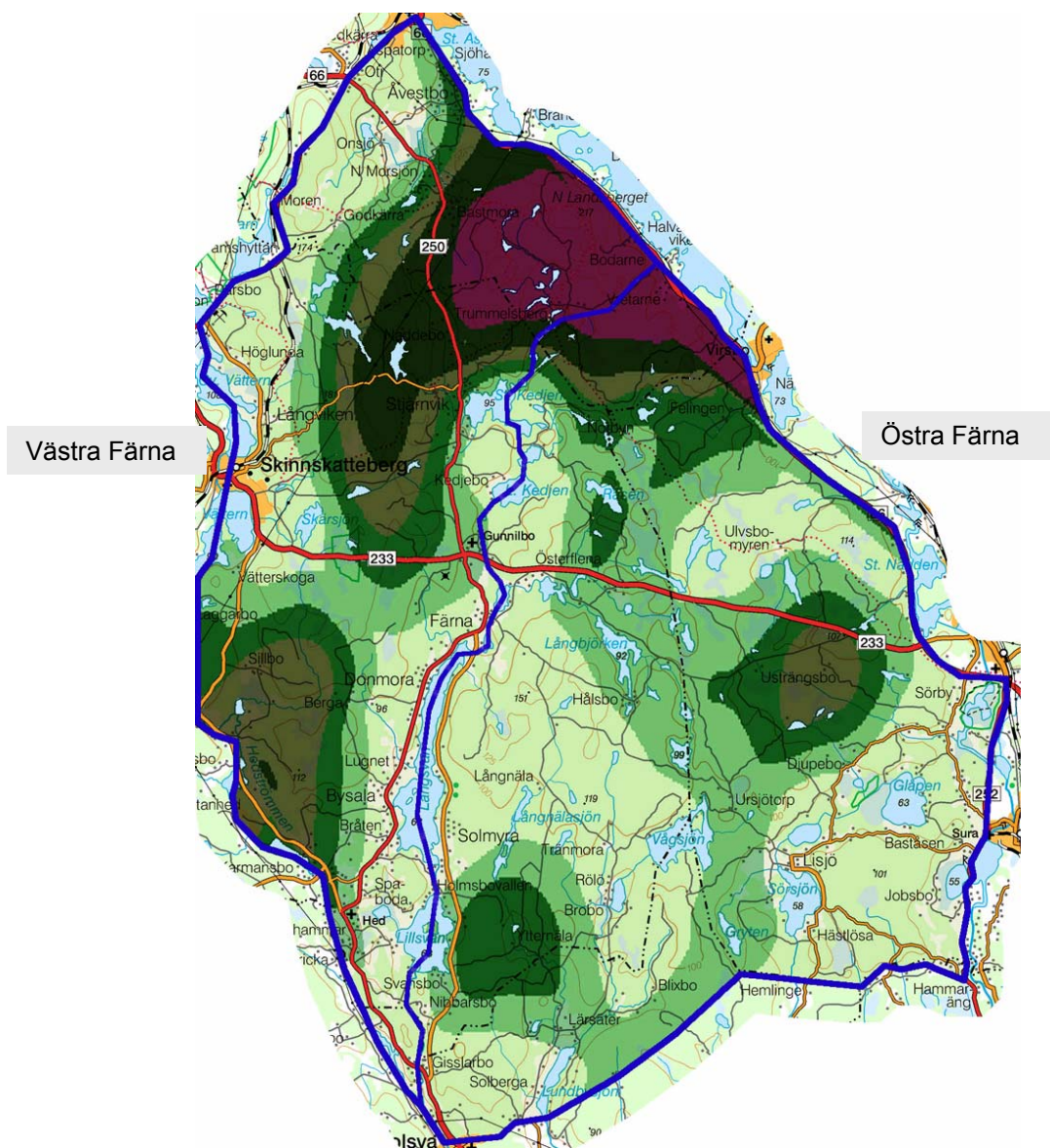
- Totalt fanns det vid inventeringstillfället 511 ± 124 älgar inom hela inventeringsområdet. Observerbarheten var i genomsnitt 67 % under inventeringen. Den genomsnittliga älgtätheten var således 6,4 älgar/1000 ha om vi inte tar hänsyn till strukturen på området (Tabell 2). Beräknas tätheten över fastmarksareal observerades 7,1 älgar/1000 ha. För att göra inventeringsdata jämförbara med avskjutningsstatistiken skall älgtätheten räknas om till antal älgar per registrerad jaktmarksareal. Dessa uppgifter saknas för närvarande. I framtidens förvaltning måste sådana uppgifter finnas tillgängliga så att det går att omsätta älgantalet till täthet per jaktareal. För fortsatta beräkningar av avskjutningsförslag och prognostisering av älgstammens utveckling bör man använda antal älgar i stället för älgtäthet.
- Jämfört med inventeringen 2002 är den genomsnittliga tätheten över hela området ungefär densamma som vid inventeringen 2006 (6-7 älgar/1000ha).

- Den totala inventerade ytan har delats upp i två delområden (Västra och Östra Färna). Tätheterna i de olika områdena varierar (Tabell 2). Troliga orsaker till skillnaderna är olika jakttryck samt i viss utsträckning vargpredation under senare år. Möjligen kan gränsdragningar i kombination med lokala omflyttningar ha påverkat resultatet i någon omfattning.
- Den ojämna fördelningen av älgar i landskapet är typisk för de flesta områden där inventeringar genomförts. Koncentrationer av älgar behöver inte betyda att älgarna i regionen årstidsvandrar på det sätt som är vanligt i Norrland. Lokala ansamlingar av älg kan uppstå utan att älgarna nödvändigtvis har vandrat långa sträckor. Ofta räcker det med att älgarna förskjuter tyngdpunkten på sina årshemområden till vissa platser. Omfördelningar av älgar från vinter- till sommarvisten kan jämna ut de skillnader som jägarna upplever som verkliga under höstjakten.

Tabell 2. Resultat från älginventeringen i Färna 2006.

	Västra Färna	Östra Färna	Hela Färna
Antal älgar ± SE	321 ± 70	206 ± 61	511 ± 124
Älgar / 1000 ha (total) ± SE	9,6 ± 2,08	4,4 ± 1,31	6,4 ± 1,54
Älgar / 1000 ha (fastmark)	10,7	4,9	7,1
Älgkategorier:			
Tjurar	84	28	128
Kor	182	129	287
Kalvar	55	48	96
Kalv per ko	0,30	0,38	0,33
Kalv per vuxen	0,19	0,26	0,21
Kor utan kalv (%)	70	66	69
Kor med en kalv (%)	30	31	29
Kor med två kalvar (%)	0	3	2
Könskvot som andel tjur (%)	32	18	31
Areal fastmark (ha)	30 047	42 053	72 101
Totalareal (ha)	33 386	46 726	80 112

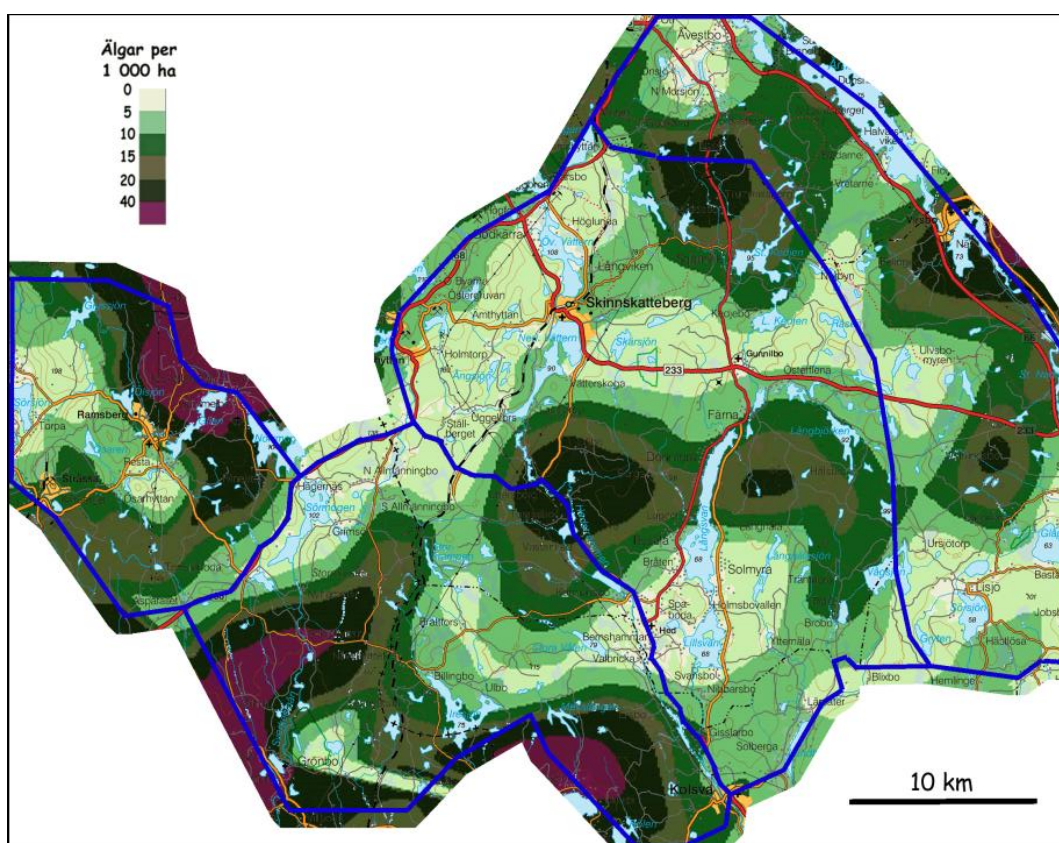
- Jämförs den geografiska fördelningen med inventeringen år 2002, förefaller älgarna i stort vara koncentrerade till samma marker. Ett undantag finns i det centrala området kring Färna. Där observerades färre älg år 2006 jämfört med föregående inventering (fig. 1 och 2).
- Cirka 31 % av korna var kalvförande under inventeringen. Jakttrycket har givetvis stor betydelse i detta fall. Hur predation av varg påverkar vinterstammen i detta avseende är oklart, men i takt med att det tas fram data på tätheter och revirstorlekar går det att skatta relationerna mellan rovdjurens och jägarnas möjliga uttag ur de lokala älgstammarna. Delar av området ligger inom det s k Uttersbergsreviret. Som jämförelse kan nämnas att ca 38% av korna hade kalv med sig vid inventeringen 2002.

Ur karta © Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande I 2006/160

Figur 1. Älgarnas geografiska täthetsfördelning i Färna under februari 2006
De olika delområden finns namngivna dess ytterkanter.

- Andelen kor med tvillingkalvar (2 %) var lägre än i många andra områden i liknande miljöer. Även här har jakten betydelse för hur man klassificerar tvilling- resp. dubbelkalvskor.
- I genomsnitt utgör tjurarna 30 % tjur av den vuxna älgarna i Färna. Könskvoten är i stort densamma som vid förra inventeringen. Den skeva könsfördelningen beror främst på ett långvarigt högre jakttryck på tjurar.

Ur karta © Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande I 2006/160

Figur 2. Älgarnas geografiska täthetsfördelning från inventeringen 2002.

Övrigt vilt

De flesta viltarterna observeras slumpmässigt vid flyginventeringen. Därför skall uppgifterna ses som ett index och inte som en täthetsskattning (Tabell 3). Sådana index är användbara om inventeringen upprepas inom samma område. Det går att räkna exempelvis hjortar, men då krävs att inventeringen anpassas för dessa arter.

Tabell 3. Övrigt vilt som observerades under inventeringen.

Art	Antal
Rådjur	14
Räv	2
Tjäder	2
Orre	86
Örn	1

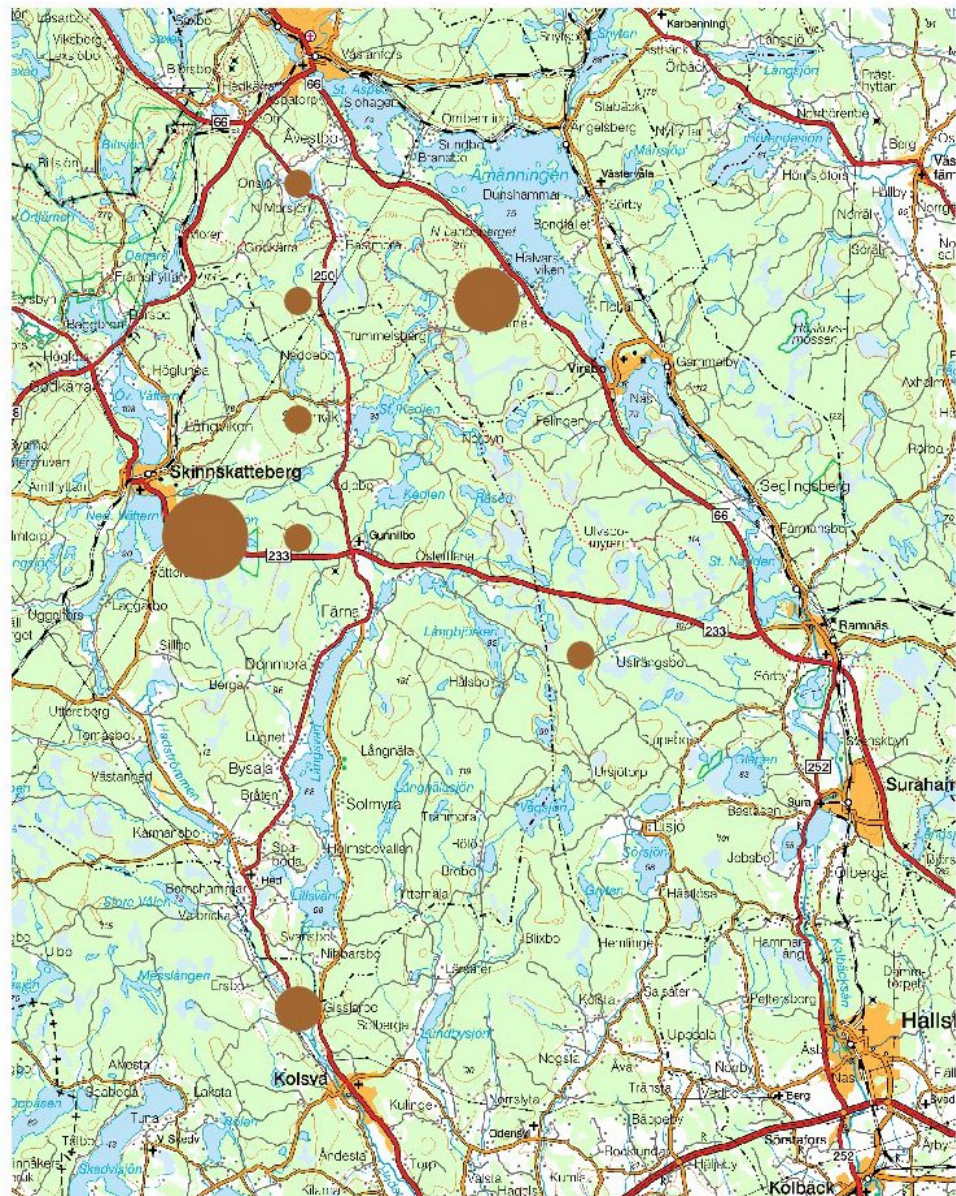

Foto: Magnus Nyman

- Få rådjursobservationer tyder på måttliga eller små rådjursstammar i Färna (figur 3). Rådjur är emellertid svåra att upptäcka från luften och har därför en låg observerbarhet. Uppenbart är att rådjuren främst förekommer i det jordbrukspåverkade landskapet. Särskilt tydligt är detta i trakterna kring Skinnskatteberg.
- I områdets observerades även skogsfågel främst i skogsdominerade marker (figur 4). Observationerna tyder på måttlig tillgång på skogsfågel jämfört med exempelvis Dalarna och Bergslagen.

Foto: Magnus Nyman

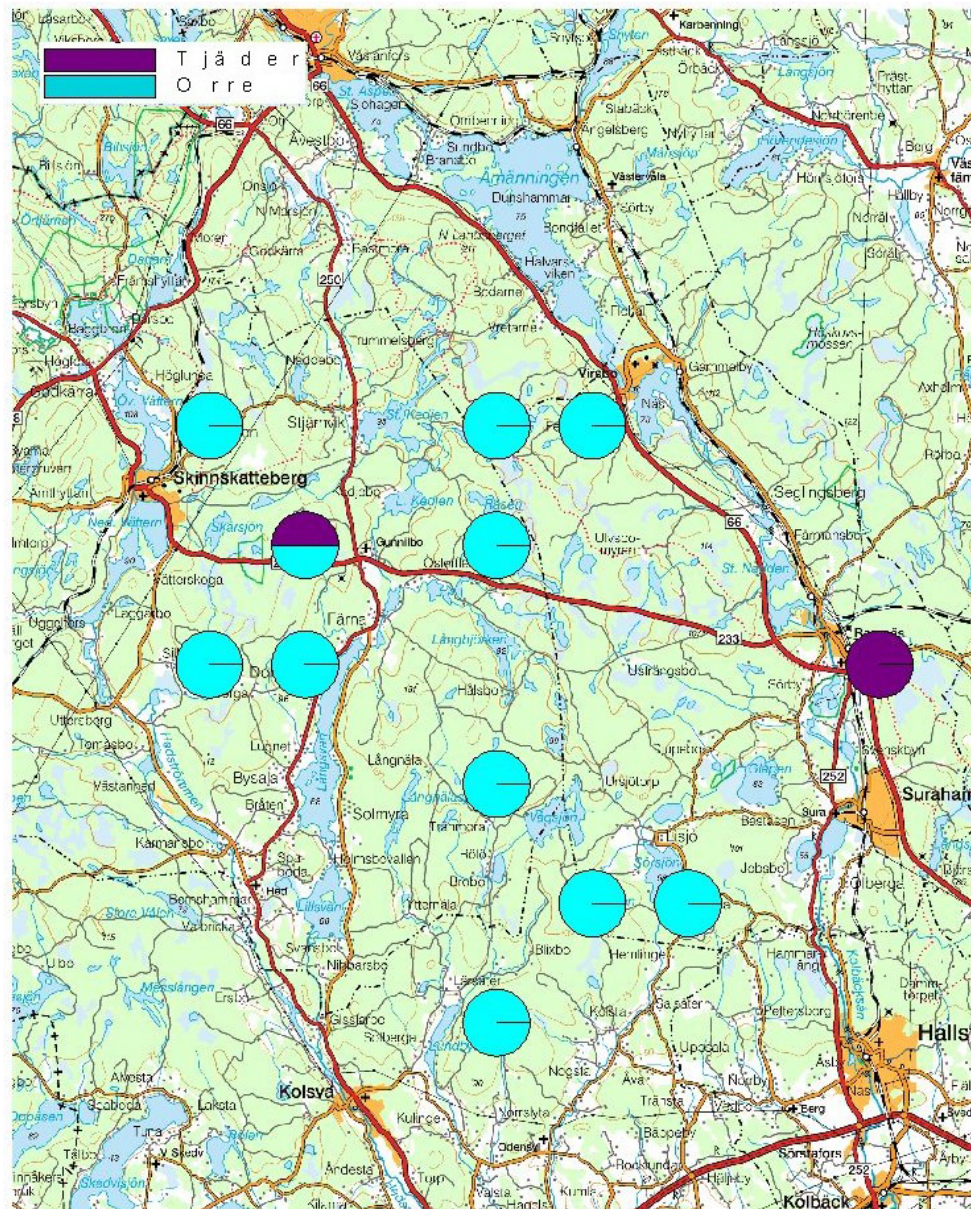

Ur karta © Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande I 2006/160

Figur 3. Andelsfördelningen över gjorda observationer av rådjur i Färna under februari - mars 2006.

Slutsatser

- Det inventerade området på ca 80 000 ha har en areal, arrondering samt en avgränsning som minimerar utbytet med angränsande områden. Flertalet av de älgar som observerades under inventeringen lever sannolikt stadigvarande inom området. Områdets två delområden kan tyckas relativt stora men är inte större än att de kan orsaka betydande slumpvariationer när skattningarna beräknas. Det är därför bör Färna betraktas som en enhet när man analyserar älgdata, mäter skador samt gör prognoser.

Ur karta © Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande I 2006/160

Figur 4. Andelsfördelningen över gjorda observationer av orre och tjäder i Färna under februari - mars 2006.

- Färna har tillräcklig arealstorlek att älgräkningar, skadeinventeringar, älgobs-analyser och liknande kan ske på statistiskt bra grunder. Gränserna för området skall därför inte ändras utan mycket starka skäl. Därmed kan nuvarande område vara grunden för en modern älgförvaltning där övervakning av utvecklingen i älgstammen och skadesituationen sker.
- Det är viktigt att uttrycka älgthet så att resultaten från inventeringen överensstämmer med t ex jaktstatistiken. Därför finns två täthetsmått att välja på i tabellen. Ännu bättre är att uttrycka älgtillgången i faktiskt antal älgar.

- Eftersom en flyginventering genomförts tidigare i området, går det att konstatera:
 - ⇒ att totala älgantalet i Färna inte förändrats nämnvärt mellan år 2002 och 2006.
 - ⇒ att andelen tjurar är oförändrad.
 - ⇒ att andelen kor med kalv har minskat något.
- Andelen tjurar är låg. Önskar man få fler stora tjurar i stammen sker detta lämpligen genom minskat jakttryck på handjuren, inte genom olika taggbegränsningar. Hur ålderssammansättningen i tjurstammen ser ut är oklart men genom årlig åldersbestämning av fällda älgar går det att få en bild av ålderssammansättningen samt på sikt även antalet älgar. Insamling av älgkäkar och ålderbestämning via tandsnittning är därför att rekommendera.
- Regelbundna flyginventeringar av det slag som genomförs i Färna, t ex vart tredje eller femte år, ger ett viktigt underlag för att bedöma älgstammens utveckling. Kombinerar dessa data med ÄlgObs, spillningsräkningar, och jaktstatistik har man goda förutsättningar att följa Stammens utveckling. Särskilt om de senare samlas in för varje år och med god säkerhet. Kom ihåg att sådan information måste samlas från samma område!
- Ett utmärkt sätt att samla in avskjutningsstatistik och ÄlgObs är att jaktlagen lägger in uppgifterna direkt i en nätbaserad databas. På så sätt förenklar man överföring av uppgifter, ökar kvalitén samt gör allt tillgängligt för både jaktadministratörer och jaktlag.

Foto: J Lemel

Slutord

Faktaunderlag är en förutsättning för god älgförvaltning. Denna rapport utgör en bra utgångspunkt i förvaltningsarbetet. För att kunna beräkna hur en älgstam utvecklas och föreslå lämplig avskjutning behöver man veta hur mycket kalvar älgkorna producerar samt hur stor dödligheten är bland tjurar, kor och kalvar. Flyginventeringen ger centrala uppgifter om hur många älgar det finns inom området samt hur dessa fördelas på olika kön och i olika åldersklasser. För att kunna göra en relevant avskjutningsplan för höstens jakt, måste först ett mål för den önskade vinterstammen formuleras.

Foto: Magnus Nyman

Arbetet har utförts av:

SVENSK
NATURFÖRVALTNING

Svensk Naturförvaltning AB

PI 5260

SE-711 98 RAMSBERG

0581-660970, 0304-21702

info@naturforvaltning.se

www.naturforvaltning.se